

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Програма
для загальноосвітніх навчальних закладів*

1–4 класи

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Невід’ємною частиною культури, одним із визначальних її проявів є образотворче мистецтво. Протягом тисячоліть мистецтво займало одне з пріоритетних місць за силою впливу на особистісний розвиток людини та її виховання. Високорозвинені цивілізації ставили і продовжують ставити мистецтво у центрі всієї освіти, розуміючи його унікальні можливості для розвитку духовності та інтелекту, універсальну доступність різних форм творчості для сприйняття і засвоєння з ранніх років дитинства.

Освітня галузь «Мистецтво» у початковій школі — одна з ланок неперервної мистецької освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями художніх компетенцій основної школи.

Навчальна програма «Образотворче мистецтво» реалізує вимоги освітньої галузі «Мистецтво» (змістова лінія «Образотворче мистецтво») Державного стандарту початкової загальної освіти та гармонійно поєднує навчально-виховний потенціал образотворчої культури з її естетично-мистецькою, зображально-моторною і творчо-діяльнісною складовими.

Зміст програми ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, послідовності, наступності й неперервності змісту загальної мистецької освіти, єдності навчання і виховання. Диференціювання тем базується на принципах системності та циклічності подання матеріалу, узагальненого й об’єднаного в логічно-структурні блоки. Принципи поліхудожності, інтегративності та варіативності дають змогу вчителям повноцінно реалізувати свій творчий потенціал, застосувати педагогічний досвід, адаптувавши до програми, здійснювати диференціацію завдань, їхню інтерпретацію та аналіз, формувати інноваційні підходи й методи.

Мета художнього виховання засобами образотворчого мистецтва — формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Головними завданнями курсу є:

формування

- ❖ емоційно-естетичного досвіду учнів, культури почуттів, елементарних світоглядних орієнтацій та оцінних суджень, основ національної та громадянської свідомості;

* Програма «Образотворче мистецтво» запроваджується у 1–4 класах загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин.

- ❖ особистісно-позитивного, художньо-естетичного сприйняття дійсності на основі емоційно-чуттєвого досвіду, здатності до художнього мислення та творчої активності;
- ❖ художньої компетентності учнів у процесі засвоєння основ образотворчої граматики;
- ❖ елементарних умінь та навичок використовувати художні техніки й матеріали, засоби художньої виразності у власній творчій діяльності;
розвиток
- ❖ чуттєво-емоційної сфери, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва (відповідно до вікових можливостей), оцінювати естетичні явища;
- ❖ універсальних особистісних якостей та здібностей: образного мислення, уяви, фантазії, спостережливості, зорової пам'яті, художнього смаку й сприйняття кольору, форми, ритму, фактури поверхні тощо;
- ❖ художньо-практичних умінь, навичок і вміння використовувати набуті знання у самостійній художній діяльності;
засвоєння учнями
- ❖ початкових знань про образотворче мистецтво та його роль у житті суспільства, культурному середовищі;
- ❖ основних понять з курсу образотворчого мистецтва через сприйняття композиції, форми, кольору, об'єму, простору, руху тощо;
- ❖ елементарних знань про специфіку художньо-образної мови різних видів образотворчого мистецтва та виражальні можливості художніх технік і матеріалів.

Умовами успішної реалізації завдань програми є:

- ❖ залучення учнів засобами образотворчого мистецтва до національної та світової культур;
- ❖ формування позитивного ставлення до світу на основі емоційно-чуттєвого досвіду та залучення до художньо-творчої діяльності шляхом опанування основних правил-понять на чуттєвому рівні;
- ❖ розвиток чуттєво-емоційної сфери учнів, художньо-образного мислення, потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації;
- ❖ спонукання до необхідності вносити елементи краси в побут, природу, стосунки з однолітками, дорослими.

Програма передбачає такі **основні види художньої діяльності учнів** на уроках, як сприймання (естетичне сприймання дійсності та сприймання мистецтва) і практична художня діяльність (репродуктивно-творча і творча).

Сприймання передбачає розвиток естетичного сприйняття, вміння помічати красиве у навколишньому середовищі, емоційно відгукуватися та усвідомлювати красу, здатності до співпереживання; формування вміння висловлювати естетичне ставлення до творів мистецтва, оцінювати їх та інтерпретувати відповідно до вікових можливостей.

Практична художня діяльність у початковій школі має пропедевтичний характер і передбачає ознайомлення з різноманітними художніми матеріалами й техніками та включає роботу за зразком, з пам'яті, з натури, за уявою на площині та в об'ємі.

Структура програми базується на засадах особистісно-орієнтованого навчання і побудована за **концентричним** принципом освоєння навчального матеріалу, який допускає повторне вивчення окремих тем і понять змістової лінії у кожному наступному році навчання з розширенням змісту й поглибленням рівня його викладу.

Матеріал програми згруповано у **блоки-теми**, кількість уроків та тематика завдань в яких є **орієнтовною**. Вчитель на свій вибір може визначати послідовність виконання репродуктивних, практичних, творчих завдань і вправ, самостійно обирати орієнтовні тематичні завдання та художні техніки і матеріали із запропонованих програмою.

Години резервного часу можуть використовуватися на розсуд учителя, у тому числі на узагальнення тематичного матеріалу, відвідування виставок, проведення уроків на природі тощо.

Основним видом домашніх завдань з предмета мають бути завдання на сприймання й інтерпретацію рукотворної та природної краси, творів мистецтва у навколишньому світі.

Методикою програми передбачено гармонійне поєднання в структурі уроку різноманітних видів діяльності й видів мистецтва (музика, поезія тощо). Окрім внутрішньої галузевої інтеграції доцільно використовувати міжпредметні зв'язки й з іншими галузями: «Технології», «Мова і література», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Математика», «Здоров'я і фізична культура». У школах, які мають необхідне комп'ютерне забезпечення, при виконанні окремих творчих завдань бажано користуватися растровими програмами типу *Corel PhotoPaint* та *Painter*.

Особливу увагу на уроках образотворчого мистецтва слід приділяти збереженню психічного й фізичного здоров'я дитини. Педагог має створювати емоційно-піднесену атмосферу, що сприятиме зустрічі з прекрасним та розвантаженню дитини. Для підтримання здоров'я учнів необхідно дотримуватись санітарно-гігієнічних норм, техніки безпеки при роботі з різноманітними художніми матеріалами та інструментами, розвивати моторику дрібних м'язів пальців і кистей рук, координацію рухів, проводити фізкультхвилинки, уроки на природі тощо.

Орієнтовна тематична структура програми

Клас	Тематика курсу	Тема	Години	Резервний час
1 клас	Грама-тика обра-зотворчо-го мисте-цтва	Відтворення простих форм лінією, плямою, в об'ємі	8	3
		Елементарні засоби компонування простих форм	7	
		Зображення основних форм і їхніх частин у графіці та живописі	9	
		Цілісність форми в скульптурі та архітектурі	4	
		Стилізування й орнаментальне оздоблення форм у декоративно-прикладному мистецтві	4	
2 клас	Мова об-разотвор-чого мис-тецтва	Мова графіки та живопису	8	3
		Мова скульптури, архітектури й декоративно-прикладного мистецтва	7	
		Композиційні прийоми у графіці та живописі	9	
		Композиційні прийоми в скульптурі та декора-тивно-прикладному мистецтві	8	
3 клас	У май-стернях художни-ків	У майстернях графіка та живописця	8	3
		У майстернях скульптора, архітектора й на-родних майстрів	7	
		В гостях у художників: пейзажиста, аніمالіс-та, портретиста, майстра натюрморту	9	
		Улюблені сюжети в мистецтві. Художник і театр	8	
4 клас	Художній образ у мисте-цтві	Художній образ у графіці, живописі та скульптурі	8	3
		Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні	7	
		Образи природи, тварин, людей у мистецтві	9	
		Образ рідного краю в мистецтві	8	

1 КЛАС

Абетка образотворчого мистецтва

35 годин (1 година на тиждень); з них 3 години — резервний час

У програмі 1-го класу головна увага приділяється опануванню учнями основ формотворення, композивання на площині та кольорознавства. При цьому теми 1, 2 є вступними, а 3, 4, 5 — такими, що розширюють і поглиблюють компетентність учнів стосовно форми, кольору та елементарних засобів композивання. Супутні навчальні завдання мають на меті ознайомлення (на пропедевтичному рівні) з художніми матеріалами та з основними видами візуальних мистецтв.

Зміст навчального матеріалу

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Тема 1. Відтворення простих форм лінією, плямою, в об'ємі (8 годин)

- ❖ Бесіда «Краса навколо нас». Загальне ознайомлення з поняттям «образотворче мистецтво», а також з матеріалами й інструментами, якими працює художник.
- ❖ Різноманітність форм навколишнього світу. Прості геометричні форми: площинні — прямокутник, квадрат, трикутник, коло, овал; об'ємні — куб, циліндр, конус, куля.
- ❖ Лінія, пляма, крапка, штрих як засоби створення форми. Графічні матеріали та інструменти. Прийоми роботи графічними інструментами.
- ❖ Види і типи ліній. Виразальні можливості лінії. Створення (на елементарному рівні) виразного образу лінійними засобами на основі творчої уяви.
- ❖ Елементарні засоби композивання простих форм на площині. Створення композиції з крапок, ліній, плям. Правила користування гушевими фарбами та пензлем.
- ❖ Виразальні можливості силуетної форми. Виготовлення силуетних форм за допомогою шаблонів. Правила роботи з ножицями та кольоровим папером. Значення раціонального використання паперу для екології Землі.
- ❖ Заповнення площини аркуша силуетними зображеннями. Послідовність дій у роботі при виготовленні аплікації з природних матеріалів.
- ❖ Передавання простих форм в об'ємі. Ліплення природної форми за зразком. Правила роботи з пластиліном.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):

«Що я люблю малювати», «Сяє ясне сонечко», «Прапорці та повітряні кульки», «Повітряні змії», «Капітошка», «Пригоди Лінії та Крапки», «Добрий і лихий звір», «Святковий салют», «Овочі та фрукти»,

Учень/учениця:

❖ *відчуває та намагається виразити (мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності):*

• емоційне ставлення до краси природних форм;

❖ *виявляє:*

• інтерес до творів образотворчого мистецтва та художньої діяльності;

❖ *розпізнає:*

• прості геометричні форми (площинні та об'ємні);

❖ *називає (за допомогою вчителя):*

• деякі художні матеріали та інструменти (олівець, фломастер, ручки, крейда, гуаш, папір, пластилін, природні матеріали);

• прості площинні геометричні форми (прямокутник, квадрат, трикутник, коло, овал);

• деякі види ліній (пряма, хвиляста, довга, коротка, ламана, тонка, товста тощо);

❖ *уміє (на елементарному рівні):*

• проводити лінії різного виду і типу графічними інструментами та матеріалами;

❖ *намагається:*

• передавати основний, узагальнений характер форми: лінією, силуетом (у зображенні на площині) або в об'ємі (у ліпленні);

• передавати співрозмірність окремих складових частин форми;

• рівномірно заповнювати зображенням площину аркуша;

• створювати певний образ графічними засобами;

• відтворювати форму об'єктів конструктивним способом ліплення (складання цілого з частин);

• користуватися графічними матеріалами, гушевими фарбами, пластиліном, ножицями та кольоровим папером;

• раціонально організовувати і прибирати робоче місце;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>«Диво-дерево» (колективна форма роботи), «Осінній акваріум» (аплікація з природних матеріалів), «Сімейка грибів», «Равлик на листочку» тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): кольорові олівці, фломастери, кулькові ручки, крейди, гуаш, папір білий та кольоровий, природні матеріали (засушені листочки, квіти), пластилін тощо. Графічні, живописні та змішані техніки, аплікація, ліплення.</p>	<p>❖ <i>дотримується:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • правил безпечного користування матеріалами та інструментами при виконанні тематичних завдань

Тема 2. Елементарні засоби komponування простих форм (7 годин)

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Поняття композиції (на пропедевтичному рівні). Заповнення площини аркуша (велике зображення). ❖ Поняття про лінію горизонту. Розміщення елементів зображення з дотриманням їх просторового взаєморозташування (біля, над, під, зліва, справа, вгорі, внизу). ❖ Поняття про основні (жовтий, червоний, синій) та похідні (жовто-гарячий, зелений, фіолетовий) кольори. Способи утворення похідних кольорів. Ознайомлення з прийомами користування гуашевими та акварельними фарбами, пензлями, палітрою. ❖ Ознайомлення зі спектральними кольорами та їхньою послідовністю. Розбіл і замутнення спектральних кольорів; відтінки кольорів (світло-зелений, темно-синій та ін.). ❖ Ознайомлення з групами «теплих» та «холодних» кольорів. ❖ Поняття декору. Вирізування симетричної силуетної форми та її оздоблення простими елементами. ❖ Витинання як вид художньої роботи з папером. Вирізування симетричних форм із застосуванням однієї або декількох вісей симетрії. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Танок кольорів», «Осіннє дерево», «Хатинка під горою», «Три веселих гноми», «Райдужні квіти», «Яким буває небо», «Веселка», «Спекотливий день», «Вогняна квітка», «Синє небо, синє море...», «Квітка Снігової королеви», «Святкова ялинка» (колективна форма роботи), «Чарівні сніжинки» тощо.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>відчуває та намагається виразити</i> (мовленнєвими засобами й в образотворчій діяльності): <ul style="list-style-type: none"> • емоційне ставлення до багатства барв у навколишній дійсності та в мистецтві; ❖ <i>розпізнає та називає:</i> <ul style="list-style-type: none"> • матеріали й інструменти художника-живописця; • спектральні кольори; • три основні кольори та похідні від них кольори, користується ними в практичній діяльності; ❖ <i>уміє</i> (на елементарному рівні): <ul style="list-style-type: none"> • користуватися палітрою; • намічати лінію горизонту; • складати, вирізувати та прорізувати прості силуетні форми; ❖ <i>намагається</i> (на елементарному рівні): <ul style="list-style-type: none"> • повністю заповнювати площину аркуша за допомогою великого зображення або рівномірного розташування зображуваних елементів; • працювати одразу фарбами (без попереднього нанесення контуру олівцем); • утворювати похідні кольори шляхом змішування основних кольорів (на палітрі та безпосередньо в роботі); • утворювати розбілені й замутнені кольори додаванням білої та чорної фарб; • оздоблювати простими геометричними елементами силуетні форми; • вирізати симетричну силуетну форму із застосуванням однієї або декількох вісей симетрії; ❖ <i>має елементарне уявлення про:</i> <ul style="list-style-type: none"> • послідовність роботи над малюнком; • основні правила організації робочого місця;
---	--

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, фломастери, ручки, папір білий, кольоровий, тонований, фольга тощо. Графічні, живописні та змішані техніки, аплікація (з можливим доопрацюванням фломастером, кульковою ручкою), витинання.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • правила безпечної та раціональної роботи з художніми матеріалами й інструментами; ❖ <i>дотримується правил:</i> • техніки безпеки при роботі з ножицями, пензлями; ❖ <i>прагне:</i> • прикрашати середовище власними художніми виробами.

Узагальнення — 1 година

Тема 3. Зображення основних форм і їхніх частин у графіці та живописі (9 годин)

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Усвідомлення вибору положення аркуша паперу залежно від форми об'єкта зображення. ❖ Розмаїття форм. Взаємозв'язок основної форми та її частин. ❖ Особливості зображення складної форми на основі простих форм. Порівняння розмірів форм та їхніх складових частин. ❖ Виразальні можливості ліній (актуалізація знань). Створення виразного образу графічними засобами на основі творчої уяви. ❖ Закріплення знань про лінію горизонту. Поняття плановості. Ознайомлення з технікою набризку. ❖ Поглиблення знань про колір, його виразальні можливості. Асоціативне сприйняття кольорів («веселий», «легкий», «ніжний» тощо). ❖ Створення засобами кольору певного за характером виразного образу. ❖ Елементарні поняття про гармонію споріднених кольорів (наприклад, блакитний — синій — фіолетовий, світло-зелений — зелений — темно-зелений тощо). ❖ Симетрія як засіб гармонізації форми. Ознайомлення з технікою монотипії. 	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>виявляє емоційне ставлення (мовленнєвими засобами та в образотворчій діяльності):</i> • до краси зимової і весняної природи в творах мистецтва та в навколишньому світі; ❖ <i>аналізує (за допомогою вчителя):</i> • основну форму, її взаємозв'язок з частинами; ❖ <i>розпізнає і називає:</i> • «холодні» кольори та їхні відтінки; • основні й похідні кольори, відтінки кольорів (приміром, темно-фіолетовий, жовто-зелений); ❖ <i>намагається:</i> • раціонально організувати робоче місце; • передавати стан природи (зимової, весняної) засобами живопису; ❖ <i>має уявлення про:</i> • необхідність свідомого вибору положення аркуша (горизонтальне, вертикальне) залежно від форми об'єкта зображення; • виразальні можливості кольору та його роль у створенні художнього образу; • роль вісі симетрії у створенні силуетної симетричної форми; ❖ <i>уміє (на елементарному рівні):</i> • користуватися палітрою; • змішувати фарби з метою отримання необхідних (світлих, темних) відтінків кольорів;
---	---

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Веселий Сніговик», «Снігуронька», «Синичка», «Ялинки — лісові красуні», «Їжачок-хитрячок», «Снігопад», «Зимовий день», «Казкові птахи», «Килими доброго та злого чаклунів», «Квітка для мами», «Природа прокидається», «Весняна галявина», «Дивовижні метелики», «Весняне чудо-дерево» (колективна форма роботи) тощо.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Матеріали та техніка виконання (на вибір): фломастери, кольорові олівці, ручки, кольорові крейди, гуаш, акварель, кольоровий чи тонований папір тощо. Кляксографія, техніка набризку, монотипія, аплікація, інші графічні, живописні та змішані техніки

- малювати на площині фарбами (крейдою, фломастером) одразу в матеріалі (без попереднього нанесення контуру олівцем);
- ❖ *дотримується:*
- правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами

Тема 4. Цілісність форми в скульптурі та архітектурі (4 години)

- ❖ Цілісність форми. Особливості створення складної форми на основі простих форм в об'ємі.
- ❖ Зображення в об'ємі птахів, тварин з урахуванням пропорцій. Узгодження основної форми з елементами декору.
- ❖ Поняття про будову людини (тулуб, голова, руки, ноги), порівняння частин тіла за формою та розміром.
- ❖ Складові частини будівлі. Визначення основного (геометричного) характеру форми будівлі.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Кумедні пінгвіни», «Домашні улюбленці», «Дивовижний птах», «Космонавт», «Веселий клоун», «Хатинка черепахи», «Житло гномів», «Чарівна країна» (колективна форма роботи) тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір): пластилін (глина), білий чи кольоровий папір, фольга, гуаш, фломастери тощо. Ліплення, паперопластика, аплікація (можливо, у поєднанні з витинанням чи доопрацюванням фарбами та графічними матеріалами), графічні, живописні та змішані техніки

Учень/учениця:

- ❖ *відчуває і намагається виразити (мовленнєвими засобами та в образотвірчій діяльності):*
- емоційне ставлення до краси форм навколишнього світу;
- ❖ *розпізнає й називає (за допомогою вчителя):*
- прості об'ємні геометричні форми (куб, циліндр, конус, куля);
- основні складові частини споруд, будови птахів, тварин, людини;
- ❖ *має уявлення про:*
- особливості ліплення із суцільного шматка пластичного матеріалу;
- ❖ *намагається:*
- передавати в об'ємі елементарні співвідношення частин форми;
- узгоджувати основну форму з елементами оздоблення;
- виконувати елементарні об'ємні зображення в техніці паперопластики;
- ❖ *проявляє:*
- кмітливість, аналітичне мислення в процесі виконання дидактичних вправ;
- ❖ *дотримується:*
- правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами

Тема 5. Стилiзування й орнаментальне оздоблення форм у декоративно-прикладному мистецтві (4 години)

- ❖ Розширення уявлень про декоративне прикрашання форм геометричними елементами. Поєднання силуетної форми та декору.
- ❖ Поняття візерунка та орнаменту (на елементарному рівні). Спрощення форм рослинного світу під час створення орнаменту.
- ❖ Створення декоративного образу із суцільного шматка пластиліну. Елементарна узгодженість об'ємної форми та декору.
- ❖ Поняття оригамі як виду художньої роботи з папером.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):
«Прикрашаємо торт», «Кольорові крапанки», «Весняна хустина», «Візерунок для букви», «Українські свистунці», «Дивовижна квітка», «Журавлик», «Кораблик» тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір):
гуаш, фломастери, ручки, пластилін (глина), білий чи кольоровий папір тощо. Ліплення, аплікація (можливо, у поєднанні з витинанням чи доопрацюванням фарбами та графічними матеріалами), розпис, оригамі, графічні, живописні та змішані техніки.

Учень/учениця:

- ❖ виявляє й елементарно висловлює (за допомогою вчителя):
 - своє емоційно-ціннісне ставлення до естетичного в навколишньому світі та творах мистецтва, використовуючи при цьому засвоєні художні терміни й поняття;
- ❖ має уявлення про:
 - візерунок та орнамент;
 - спрощення форм рослинного світу під час створення орнаменту;
 - оригамі як вид художньої роботи з папером;
- ❖ намагається:
 - спрощувати на елементарному рівні природні форми;
 - поєднувати силуетну форму та декор;
 - виконувати об'ємні зображення із суцільного шматка пластичного матеріалу та прикрашати їх декором;
 - раціонально організовувати робоче місце;
- ❖ дотримується:
 - правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами;
- ❖ володіє:
 - елементарними навичками роботи в колективі.

Узагальнення — 2 години

2 КЛАС

Мова образотворчого мистецтва

35 годин (1 година на тиждень); з них 3 години — резервний час

Основна лінія програми 2-го класу — ознайомлення з різними видами візуальних мистецтв та засобами художньої виразності.

Провідними навчальними завданнями щодо набуття образотворчих знань, умінь і навичок у 2-му класі залишаються поняття «форма» і «колір». Крім того, програмою передбачено опанування композиційними прийомами (на елементарному рівні) у різних видах образотворчого мистецтва.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Тема 1. Мова графіки та живопису (8 годин)

- ❖ Бесіда «Мистецтво в нашому житті». Пропедевтичне ознайомлення з видами візуальних (образотворчих) мистецтв, головними засобами виразності в них.
- ❖ Початкові уявлення про графіку як вид образотворчого мистецтва; основні графічні матеріали та інструменти.
- ❖ Засоби виразності графіки: лінія, штрих, крапка, пляма. Елементарні графічні способи передавання характеру поверхні, форми та декору зображуваних предметів.
- ❖ Силуетно-площинне зображення квітів, дерев. Ознайомлення з технікою «графіа».
- ❖ Початкові уявлення про живопис як вид образотворчого мистецтва. Художні матеріали та інструменти художника-живописця.
- ❖ Колір — головний засіб виразності живопису. Передача багатства кольорів та відтінків у роботі з натури.
- ❖ Основні, похідні, теплі, холодні кольори (актуалізація знань).
- ❖ Уведення понять «хроматичні кольори», «ахроматичні кольори». Збагачення палітри колірних відтінків.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Сонячний день», «Хитра пляма», «Столітній дуб», «Хто в що одягнений?» (пуска риб, пір'я птахів, кора дерев тощо), «Айстра — зоряна квітка», «Таємничий ліс уночі», «Золота осінь», «Щедрий урожай», «Осіній букет», «Гарячі піски пустелі», «Синій вечір», «Котик мій сіренький», «Осіній дощик» тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір): олівець, фломастери, ручки, воскові крейди, туш, свічка, білий чи кольоровий папір, картон, гуаш, акварель тощо. Плямографія,

Учень/учениця:

- ❖ *милується, намагається виразити емоційне ставлення (образотворчими та мовленнєвими засобами, мімікою) до:*
 - різноманітності неживих об'єктів і живих істот;
 - багатства форм і барв в навколишньому світі та творах мистецтва, їхнього гармонійного поєднання;
- ❖ *визначає:*
 - найістотніші ознаки живопису та графіки як видів образотворчого мистецтва;
- ❖ *користується назвами:*
 - елементарних графічних і живописних матеріалів та інструментів;
 - простих геометричних форм;
 - різних видів і типів ліній;
 - основних і похідних кольорів та їхніх відтінків;
- ❖ *має уявлення про:*
 - передачу різних за характером поверхонь графічними засобами (лінія, штрих, крапка, пляма);
 - прийоми техніки «графіа»;
 - хроматичні та ахроматичні кольори;
 - передачу кольором певного настрою залежно від стану природи (веселий, сумний, тривожний, спокійний тощо);
 - створення друкованого зображення з використанням елементарних прийомів техніки моно(аква)типії;
- ❖ *уміє:*
 - передавати прості за характером силуетні форми і поверхні предметів та об'єктів живої природи кольором, різнохарактерними лініями, штрихами, крапками, плямою;
 - передавати простір («земля — небо», «вода — небо») та його плановість шляхом вибору лінії горизонту й за принципом «ближче — нижче, більше», «далі — вище, менше»;
 - отримувати похідні кольори та їхні відтінки;
 - раціонально організувати й прибирати робоче місце;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
графогія, монотипія, акватипія, інші графічні, живописні та змішані техніки	<ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>дотримується:</i> • правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами

Тема 2. Мова скульптури, архітектури й декоративно-прикладного мистецтва (7 годин)

- ❖ Елементарні поняття про скульптуру як вид образотворчого мистецтва, її основні ознаки; матеріали для роботи художника-скульптора.
- ❖ Поняття про об'єм і фактуру як засоби виразності скульптури.
- ❖ Рельєф (опуклий та заглиблений). Передавання фактури поверхні в рельєфі.
- ❖ Елементарні поняття про архітектуру як вид мистецтва. Основні елементи архітектурних споруд.
- ❖ Силуетне зображення будівель. Спроби передавання просторового явища загорожування в зображенні архітектурних об'єктів.
- ❖ Початкові уявлення про декоративно-прикладне мистецтво та його засоби виразності (декоративні форми й колір, орнамент).
- ❖ Розширення уявлень про симетричну форму та роль вісі симетрії в її побудові. Поєднання силуетної форми й декору.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): герої казки «Цибулино», «Гарбузові родичі», «Лісові звірята», «Золота рибка», «Підводне царство», «Казкові будиночки», «Хатинка Бабусі-Ягусі», «Чарівні куполи», «Вулиця казкового міста» (*колективна форма роботи*), «Диво-звір», «Скатертина для Снігуроньки», «Новорічна іграшка», «Різдвяні голубки» тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір): пластилін, глина, солоне тісто, пластика, для рельєфу — картонна основа, гуаш, папір білий, кольоровий або тонований, фольга тощо. Ліплення, аплікація, паперопластика, витинання, штампування, декоративний розпис, інші графічні, живописні та змішані техніки.

Учень/учениця:

- ❖ *милується і виявляє (мовленнєвими й образотворчими засобами):*
- емоційне ставлення до краси, створеної руками людини;
- ❖ *спостерігає, порівнює та аналізує (за допомогою учителя):*
- різницю між скульптурним зображенням і живописним (графічним);
- будову та пропорції тіла людини (співвідношення між тулубом і головою, довжина рук і ніг у порівнянні з тулубом);
- складові частини будови тіла тварин;
- геометричну форму архітектурних споруд;
- ❖ *має уявлення про:*
- особливості скульптурного зображення, (об'ємність, опуклість, узагальненість форми);
- заповнення рельєфної форми простим оздобленням;
- прийоми пензлевого та пальцевого розпису;
- оптимальну послідовність виконання художньо-творчого завдання;
- ❖ *вживає (за підтримки вчителя):*
- спеціальну термінологію у спілкуванні з приводу мистецтва (архітектура, орнамент, рельєф, силует тощо);
- ❖ *називає:*
- основні складові частини будівлі (фундамент, стіни, стеля, дах, вікна, двері, куполи, брами);
- ❖ *уміє:*
- створювати на основі геометричних форм і за допомогою елементарних прийомів обробки (трансформації) паперу прості за характером об'ємні зображення;
- виконувати силуетні зображення нескладних архітектурних об'єктів, збагачувати їх декором;
- на початковому рівні зображати елементи візерунків та орнаментів способом штампування;
- ❖ *дотримується правил:*
- техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами.

Узагальнення — 1 година

Тема 3. Композиційні прийоми у графіці та живописі (9 годин)

- ❖ Композиційні засоби досягнення художньої виразності зображення (вибір формату, розміру зображення).
- ❖ Пропорції та масштаб. Елементарні поняття про будову фігури людини, її складові частини.
- ❖ Поняття врівноваженої та неврівноваженої композиції. Досягнення композиційної рівноваги шляхом розташування на площині великих та малих елементів.
- ❖ Поняття композиційного центру. Виділення головного в композиції.
- ❖ Статична та динамічна композиції. Елементарне передавання динамічного стану об'єктів (вітер).
- ❖ Способи передавання глибини простору за принципом «ближче — нижче», «ближче — більше», «далі — вище», «далі — менше»;
- ❖ Симетрія як найпростіший композиційний засіб організації площини. Досягнення рівноваги в асиметричній композиції.
- ❖ Використання зображувальних можливостей кольору. Поняття про колорит, колірну гаму. Колірні асоціації.
- ❖ Відтворення глибини простору за допомогою кольору, деталізації переднього плану та методу загороджування.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): ілюстрації до казок «Котик і Півник», «Заєць та їжак» «Улюблений казковий герой», «Лижник», «Хокеїсти», «Зимові розваги», «Смачні фрукти», «Зимова ніч», «Хуртовина», «Перші проліски», «Святковий букет», «Танок метеликів», «Світає. Край неба палає...», «Весна прийшла!» (колективна форма роботи) тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір): кольорові олівці, фломастери, воскові крейди, туш, гуаш, папір кольоровий, тонований тощо. Гратографія, монотипія (з графічним доопрацюванням), інші графічні, живописні та змішані техніки

Учень/учениця:

❖ *виявляє (на рівні вікових можливостей):*

- особистісно-ціннісне ставлення до творів мистецтва та естетичного в житті, прагне до спілкування з ним;

❖ *орієнтується в поняттях та вживає:*

- у спілкуванні з приводу мистецтва спеціальну термінологію (формат, пропорції, симетрія тощо);
- у художньо-творчій діяльності назви різних колірних відтінків, які використовує для передачі певного стану природи, настрою;

❖ *має уявлення про:*

- деякі просторові явища (лінію горизонту, ілюзорне зменшення віддалених предметів, часткове загороджування дальніх предметів ближніми);
- врівноважену та неврівноважену, симетричну та асиметричну композиції;

❖ *уміє:*

- узгоджувати зображення з форматом;
- малювати великі цільні зображення, уникаючи дрібності, узгоджувати величину зображення з розміром робочої поверхні;
- повною мірою використовувати всю зображувальну площину, заповнювати малюнок кольором, не залишаючи білих прогалин між елементами зображення і тлом (у роботі на білому папері);
- передавати (на елементарному рівні) динамічний стан об'єктів;
- змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору;

❖ *дотримується:*

- правил культури поведінки, гігієни та техніки безпеки під час виконання завдань на уроці та в самостійній художньо-творчій роботі

Тема 4. Композиційні прийоми в скульптурі та декоративно-прикладному мистецтві (8 годин)

- ❖ Розширення поняття про пропорції тварин, тіла людини. Відтворення особливостей будови та зовнішнього вигляду об'єкта під час ліплення.
- ❖ Формування художньо-конструктивних навичок створення статичного чи динамічного образу в скульптурі (круглій або рельєфі);
- ❖ Декоративна стилізація форми (рослини, птахи). Створення декоративних образів в об'ємі.
- ❖ Народна іграшка. Поняття про особливості декоративного образу тварин.
- ❖ Ознайомлення з традиціями писанкарства в Україні. Колірна гама, символіка писанок різних регіонів України.
- ❖ Використання стилізації та ритму як засобів створення орнаменту. Види орнаменту.
- ❖ Вибір формату, виявлення головного та другорядного під час створення декоративної композиції.
- ❖ Розширення уявлень про симетричну форму. Ознайомлення з різноманітними прийомами обробки паперу: складанням, вирізуванням, гофруванням, прорізуванням, скручуванням тощо.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): герої казки «Буратіно», «У зоопарку», «Дельфін», «Паперові диво-квіти», «Чарівний птах», «Дивовижні коники і баранці», «Великодні писанки», «Чудові візерунки» (для оздоблення серветки, закладки тощо), «Гарний посуд», «Весняний килимок», «Пташка серед квітів», «Чарівна ваза», «Панно з квітами» (колективна форма роботи) тощо.

Матеріали та техніка виконання (на вибір): пластилін, глина, солоне тісто, для рельєфу — картонна основа, гуаш, папір білий, кольоровий, тонований, фломастери, воскові крейди тощо. Ліплення, паперопластика, декоративний розпис, витинання, графічні, живописні та змішані техніки.

Учень/учениця:

- ❖ *милується та виражає емоційне ставлення (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):*
 - до краси явищ навколишнього світу та рукотворної краси;
- ❖ *орієнтується в поняттях і вживає:*
 - у спілкуванні з приводу мистецтва спеціальну термінологію (пропорції, орнамент, рослинний та геометричний візерунок, декоративний, ритм, панно тощо);
- ❖ *сприймає та візуально розрізняє:*
 - круглу скульптуру і рельєф (опуклий, заглиблений);
 - рослинний і геометричний орнамент;
- ❖ *має уявлення про:*
 - шляхи декоративної стилізації реальної форми;
 - ритм як засіб створення орнаменту;
 - особливості кольору в декоративному зображенні;
 - ефекти поєднання великих і дрібних елементів у декоративній композиції;
- ❖ *уміє:*
 - узгоджувати зображення з форматом;
 - в об'ємному зображенні створювати виразну цілісну пластичну форму;
 - вирізати симетричні форми;
 - використовувати різноманітні прийоми обробки паперу при роботі в техніці паперопластики;
- ❖ *дотримується:*
 - правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами, ножицями, клеєм;
- ❖ *володіє:*
 - навичками раціональної організації робочого місця;
 - елементарними навичками роботи в колективі;
- ❖ *прагне:*
 - прикрашати середовище власними художніми виробами.

Узагальнення — 2 години

3 КЛАС

У майстернях художників

35 годин (1 година на тиждень); з них 3 години — резервний час

У 1–2-му класах учні ознайомилися з творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва та архітектури. Тому засвоєння програми 3-го класу передбачає актуалізацію раніше набутих знань, їхнє поглиблення та розширення завдяки уявним подорожам до майстерень митців і перевтілення учнів на художників — графіків, живописців; скульпторів тощо. Це дозволяє органічно продовжити формування художньої компетентності учнів щодо основ образотворчої грамоти.

Новим у навчальному матеріалі програми є ознайомлення (на пропедевтичному рівні) із основними жанрами образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, аніمالістичний жанр) та з роботою художника в театрі.

Крім того, програмою передбачено ознайомлення зі специфікою роботи з графічними, живописними та іншими матеріалами й техніками; збагачення засобів композиційної організації площини, ускладнення палітри кольорів.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Тема 1. У майстернях графіка та живописця (8 годин)

- ❖ Бесіда «В гостях у художників». Матеріали, інструменти та обладнання художника-графіка. Закріплення знань про графічні техніки.
- ❖ Вибір засобів виразності графіки для передавання характеру форми та поверхні зображуваних об'єктів та предметів.
- ❖ Елементарне поняття про ритм. Передавання руху в природі графічними засобами. Значення кольору у графічних творах.
- ❖ Матеріали, інструменти та обладнання художника-живописця. Закріплення знань з основ кольорознавства (основні та похідні кольори, кольоровий спектр).
- ❖ Поглиблення знань про колір як засіб вираження характеру й настрою. Кольорові контрасти.
- ❖ Споріднені кольори, гармонія споріднених кольорів. Кольорові відтінки, нюанси.
- ❖ Свідомий вибір колірного вирішення. Технічні прийоми роботи гуашевими фарбами.
- ❖ Технічні прийоми роботи акварельними фарбами. Акварель «по-мокрому». Виконання швидких колірних замальовок асоціативного характеру.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):
«Королівство Графіки», «Які бувають дерева?» (радісне, сумне, сердите, хворе, старе та ін.), «Вітер з гаєм розмовляє», «Розбурхане море», «Птахи відлітають», «Дарунки осені», «Серед поля мак розцвів», «Дзвіноголосий півник», «Сонячні квіти», «Осінь

Учень/учениця:

- ❖ *милується та виражає емоційне ставлення (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):*
 - до краси навколишнього світу та природи, відображеної у творах графіки й живопису;
- ❖ *розпізнає:*
 - графічні та живописні твори;
- ❖ *має елементарне уявлення про:*
 - ритм як засіб виразності;
 - споріднені кольори, кольорові контрасти та нюанси;
 - особливості роботи акварельними фарбами технікою «по-мокрому»;
- ❖ *знає та називає:*
 - головні виражальні засоби графіки та живопису;
 - основні матеріали й інструменти художника-графіка та живописця;
- ❖ *розуміє та пояснює:*
 - значення кольору в графічних творах;
 - вибір колірного вирішення в творах живопису;
- ❖ *уміє:*
 - використовувати графічні та живописні матеріали й інструменти для виконання практичного завдання;
 - передавати рух у природі (вітер, хвилі) графічними засобами;
 - користуватися палітрою;
 - утворювати відповідно до задуму відтінки кольорів шляхом змішування фарб;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>золотиста барвами горить», «Схід сонця», «Вечір на сопілці грає», «Дощовий день» тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): прості й кольорові олівці, кулькові, гелеві ручки, воскові крейди, фломастери, коректор, гуашеві й акварельні фарби, пастель, кольоровий папір чи картон тощо. Гризайль, акварель «по мокрому», монотипія з графічним доопрацюванням, інші графічні, живописні та змішані техніки</p>	<ul style="list-style-type: none"> • передавати глибину простору шляхом загороджування об'єктів другого плану об'єктами першого плану; • раціонально організовувати робоче місце та прибирати його; ❖ <i>дотримується:</i> • правил техніки безпеки при створенні графічних і живописних творів

Тема 2. У майстернях скульптора, архітектора й народних майстрів (7 годин)

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Матеріали, інструменти та обладнання художника-скульптора. Передача основної форми будови тварин у простих позах. ❖ Виразальні можливості об'ємної та рельєфної форми. Відтворення фактури зображеної поверхні. ❖ Матеріали, інструменти й обладнання художника-архітектора. Види архітектури. ❖ Порівняння форм, розмірів, пропорцій споруд. Створення різних за формою та характером будівель. ❖ Матеріали, інструменти й обладнання народних майстрів. Основні види декоративно-прикладного мистецтва. ❖ Основні види гончарного посуду, різноманітність форм. Узгодженість декору з формою. ❖ Актуалізація знань про елементарну трансформацію паперу. Формування художньо-конструктивних навичок роботи в техніці паперопластики. <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Динозаври», «Африканські звірі», «Записався наш павич», «Гарна хатка», «Палац Снігової королеви», «Смарагдове місто», ескіз вишивки на папері в клітинку, «Найкращий виріб гончара» (гличик, декоративна тарілка), «Куманець», «Бородатий Морозенко», «Новорічний сувенір», «Різдвяний янгол», «Готуємось до свята» (групова та колективна форма роботи) тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): Пластилін, глина, солоне тісто, картонна основа (для роботи у рельєфі), гуаш, акварель, олівці, фломастери, кулькові та гелеві ручки; білий, кольоровий папір чи картон,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>милується й виражає емоційне ставлення (образотворчими та мовленнєвими засобами, мімікою) до:</i> • краси творів скульптури й архітектури; • рукотворної краси предметів побуту; ❖ <i>розпізнає:</i> • твори скульптури, архітектури та декоративно-прикладного мистецтва; ❖ <i>знає та називає:</i> • види скульптури (кругла й рельєф; види рельєфу), архітектури, декоративно-прикладного мистецтва (художня кераміка, вишивка, ткацтво, художня обробка металу та дерева, художній розпис, писанкарство); • основні види гончарного посуду (гличик, куманець, горщик, миска); ❖ <i>розуміє і пояснює:</i> • виразальні можливості об'ємної та рельєфної форми в скульптурі; • значення орнаментальних композицій у декоративно-прикладному мистецтві; ❖ <i>має елементарне уявлення про:</i> • творчість скульптора, архітектора, народних майстрів; ❖ <i>уміє:</i> • ліпити пластичним, конструктивним та комбінованим способами; • передавати в практичній роботі основні форми будови тіла тварин, враховуючи їхні пропорції; • узгоджувати декоративне оздоблення з формою предмета; • використовувати елементарні прийоми об'ємної трансформації паперу залежно від задуму; • раціонально організовувати робоче місце та прибирати його;
--	---

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
папір у клітинку, нитки, тканина, фольга, картонні коробочки, різні підручні матеріали тощо. Ліплення, аплікація (з подальшим доопрацюванням фломастером, кульковою ручкою), колаж, об'ємно-просторова паперопластика (на основі простих геометричних форм), графічні, живописні та змішані техніки.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>дотримується:</i> • правил техніки безпеки при створенні скульптурних, архітектурних і декоративно-прикладних творів.

Узагальнення — 1 година

Тема 3. В гостях у художників: пейзажиста, анімаліста, портретиста, майстра натюрморту (9 годин)

- ❖ Ознайомлення з основними жанрами образотворчого мистецтва (на пропедевтичному рівні).
- ❖ Види пейзажу. Відтворення плановості розміщення об'єктів у просторі шляхом загороджування.
- ❖ Передавання глибини простору за допомогою кольору при створенні уявного краєвиду.
- ❖ Анімалістичний жанр та його особливості. Розвиток навичок у малюванні тварин (звірів, птахів, комах), знання елементарної будови.
- ❖ Відтворення характерних особливостей силуету тварин у русі.
- ❖ Портрет у різних видах образотворчого мистецтва.
- ❖ Актуалізація знань про елементарну будову та основні пропорції фігури людини. Зображення людини в русі.
- ❖ Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва. Особливості виділення головного в композиції.
- ❖ Відтворення з натури композиції з неживих предметів (квіти у вазі, овочі, фрукти, шкільне приладдя тощо).

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Зимова казка», «Яким буває море?», «Подорож у гори», «Загадкова країна» (групова та колективна форми роботи), «Світ комах», «Снігурі», «Папуга», «Вірні друзі людини», «Портрет казкового персонажа», «Моя мама (бабуся, тато, брат тощо)», «Танцівниця», «Спортсмен», «Натюрморт за уявою», «Вербові котики», «Квітуха гілочка у вазі» тощо.

Учень/учениця:

- ❖ *виражає емоційне ставлення (образотворчими й мовленнєвими засобами, мімікою):*
- до різних за жанрами творів образотворчого мистецтва, застосовуючи найпростіші поняття та терміни;
- ❖ *знає:*
- основні жанри образотворчого мистецтва: пейзаж (краєвид), портрет, натюрморт, анімалістичний жанр;
- види пейзажу (гірський, лісовий, міський, марина тощо);
- особливості будови звірів, птахів, комах;
- ❖ *уміє (за допомогою вчителя):*
- класифікувати твори мистецтва за жанрами;
- раціонально заповнювати робочу поверхню аркуша (кольором тла, зображенням фігур та інших елементів композиції);
- передавати розміщення об'єктів у просторі шляхом загородження та глибину простору за допомогою кольору при створенні пейзажу й натюрморту;
- відтворювати характерні особливості силуетів тварин у русі;
- зображати фігуру людини в русі;
- виділяти головне в композиції (розміром, розміщенням, кольоровим та тональним контрастом);
- ❖ *свідомо обирає:*
- матеріали та інструменти, відомі художні техніки для створення роботи відповідного жанру;
- лінію горизонту відповідно до задуманої композиції при створенні пейзажу;
- ❖ *володіє:*
- умінням раціонально організовувати робоче місце;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, пастель, фломастери, воскові крейди, глина, пластилін, солоне тісто, папір білий, кольоровий, тонований тощо. Монотипія, аплікація, колаж (з використанням різнофактурної тканини, кольорових вирізок з поліграфічної продукції), ліплення, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки

- ❖ *дотримується:*
- правил безпечного користування матеріалами та інструментами при виконанні практичних вправ і художньо-творчих завдань

Тема 4. Улюблені сюжети в мистецтві. Художник і театр (8 годин)

- ❖ Побутові теми в творах мистецтва. Поглиблення умінь у створенні багатофігурної композиції.
- ❖ Зображення тварин і людей в ілюстраціях до казок. Передача індивідуальної характеристики казкового персонажа.
- ❖ Ознайомлення з роботою художників у театрі, з елементами театру (декорації, сцена тощо) та їхнім призначенням.
- ❖ Значення форми, кольору, декору в створенні виразних театральних масок.
- ❖ Роль театального костюма в розкритті образу театального героя. Узгодження форми (деталей одягу) з декором.
- ❖ Різновиди ляльок в театрі та мультиплікації. Конструювання лялькового персонажа.
- ❖ Використання простої шрифтової композиції під час створення ескізу театральної афіші.
- ❖ Передавання святкового настрою за допомогою кольору та декору в тематичній композиції.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Веселе свято», «Спортивні ігри», «Чудесний хор», ілюстрації до казок («Кіт у чоботях», «Дюймовочка», «Івасик-Телесик» тощо), «Образ дитячого театру», «Театральна маска», «Костюм для театального героя», «Костюм до образу Квітки», «Персонаж лялькового театру», «Пальцева голівка», «Афіша до дитячої вистави», «На арені цирку (клоуни, жонглери, дресирувальники, фокусники, акробати)» (індивідуальна, групова та колективна форми роботи) тощо.

Учень/учениця:

- ❖ *аналізує й інтерпретує* (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):
- живописні й графічні твори на теми побуту;
- ❖ *висловлює елементарні судження про:*
- ілюстрацію як малюнок до літературного твору;
- значення терміна «композиція» та роль ескізу в створенні композиції;
- ❖ *має елементарне уявлення про:*
- професію художників у театрі (декоратор, костюмер, гример тощо);
- оздоблення одягу (театального, національного та ін.) декором (вишивкою, аплікацією тощо);
- ❖ *уміє* (на елементарному рівні та за допомогою вчителя):
- створювати багатофігурну композицію;
- виділяти головне в композиції (розміром, розміщенням, кольором, контрастом);
- передавати образність, характер маски засобами паперопластики;
- передавати індивідуальні характеристики героїв казок через особливості зовнішніх ознак та одягу;
- створювати на основі елементарних прийомів трансформації паперу напівоб'ємні декоративні образи-маски (за умови поетапного керівництва вчителя);
- узгоджувати просту шрифтову композицію з малюнком;
- передавати святковий настрій у тематичній композиції за допомогою кольору та декору;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, олівці, фломастери, кулькові та гелеві ручки, воскові крейди, пастель, пластилін, солоне тісто; білий, кольоровий папір, картон, підручні матеріали тощо. Аплікація, колаж (з використанням тканини, кольорових вирізок з поліграфічної продукції), ліплення, об'ємна паперопластика (на основі простих геометричних тіл), графічні, живописні та змішані техніки.</p>	<p>❖ <i>дотримується:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • правил безпечного користування художніми матеріалами та інструментами, ножицями, клеєм; <p>❖ <i>володіє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • навичками раціональної організації робочого місця; • елементарними навичками роботи в колективі.

Узагальнення — 2 години

4 КЛАС

Художній образ в мистецтві

35 годин (1 година на тиждень); з них 3 години — резервний час

Провідною лінією програми 4-го класу є поняття «художній образ», його тлумачення на пропедевтичному рівні. Учні повинні отримати чітке уявлення про специфіку вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва.

Велика увага в програмі приділяється специфіці створення фантастичного (казкового) та реалістичного образу, а також різниці між декоративною й реалістичною манерою зображення.

У 4-му класі розширюється коло відомостей про основні жанри образотворчого мистецтва (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний жанр), вдосконалюються навички створювати (на елементарному рівні) сюжетно-тематичні картини.

Велика увага в програмі приділяється ознайомленню з художніми традиціями рідного краю, розширюється коло відомостей про деякі осередки народних художніх промислів України.

Програмою передбачено узагальнення вивченого протягом 1–3-го класів, формування в учнів системи знань з основ образотворчої грамоти й цілісного художнього бачення світу.

Зміст навчального матеріалу

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Тема 1. Художній образ у графіці, живописі та скульптурі (8 годин)

- ❖ Бесіда «Художній образ в мистецтві». Поняття про художній образ в мистецтві. Специфіка вирішення художнього образу в різних видах образотворчого мистецтва.
- ❖ Створення художнього образу за допомогою засобів виразності графіки: ліній, штрихів, крапок, плям.
- ❖ Значення вибору графічної техніки для створення виразного художнього образу.
- ❖ Поглиблення знань про колір як засіб виразності живопису. Створення засобами кольору певного за характером образу.
- ❖ Значення вибору живописної техніки для створення виразного художнього образу.
- ❖ Форма, колір, декор у створенні певних за характером (позитивних чи негативних) образів.
- ❖ Поглиблення знань про скульптуру, її види. Особливості створення художнього образу в об'ємі.
- ❖ Незвичайні матеріали художника-скульптора. Створення казкового образу з природних матеріалів.

Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Спогади про літо», «Могутні сосни», «Природні стихії», «Осінній натюрморт», «Кольорові пори року», «Наснився мені рожевий сон», «Синій туман», «Мелодія осені», «Екзотичний птах», «Казкові флотилії», «Кар-

Учень/учениця:

- ❖ *милується і виявляє (мовленнєвими й образотворчими засобами):*
 - емоційне ставлення до краси в природі та в мистецтві;
 - прагнення до власної художньо-творчої праці;
- ❖ *висловлює судження про:*
 - художній образ в мистецтві;
- ❖ *є живе (за допомогою учителя):*
 - у спілкуванні з приводу мистецтва спеціальну термінологію (контраст, нюанс, фактура тощо);
- ❖ *має уявлення про:*
 - основні засоби виразності графіки (лінія, штрих, крапка, пляма), живопису (колір), скульптури (об'єм, фактура);
- ❖ *називає:*
 - види скульптури (кругла, рельєф);
 - 1–2 прізвиська відомих українських і зарубіжних художників-графіків, живописців та скульпторів (1–2 їхні твори);
- ❖ *спостерігає та порівнює:*
 - різницю між круглою скульптурою та рельєфом; між скульптурним зображенням і живописним (графічним);
- ❖ *аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):*
 - твори живопису, графіки, скульптури;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>навал тварин», «Мешканці казкового лісу», «Веселий лісовик» тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): олівці, фломастери, ручки, гуаш, акварель, папір білий і кольоровий, картон, глина, пластилін, солоне тісто, природні матеріали тощо. Графічні, живописні та змішані техніки, графографія, гризайль, малюнок гумкою, монотипія, ліплення, конструювання з природних матеріалів</p>	<p>❖ <i>уміє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> створювати виразні художні образи на площині за допомогою графічних та живописних матеріалів; змішувати фарби на палітрі, досягаючи необхідних відтінків кольору; створювати художній образ в об'ємі конструктивним чи пластичним способом ліплення; <p>❖ <i>дотримується правил:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами

Тема 2. Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні (7 годин)

- ❖ Відмінність декоративної манери зображення від реалістичної. Особливості декоративного образу (на прикладах творів народних майстрів Опішні, Косова, Києва, Вінниці тощо).
 - ❖ Ознайомлення з українським народним мистецтвом петриківського розпису. Композиційне та колірне рішення творів петриківських майстрів.
 - ❖ Народне мистецтво витинанки. Витинанки прості й складені. Значення вісі симетрії при виготовленні витинанки.
 - ❖ Архітектура як будівельне мистецтво. Образ будівлі, її призначення. Створення на основі асоціацій образу казкового будинку.
 - ❖ Уведення поняття «інтер'єр». Розташування предметів у закритому просторі з урахуванням межі зламу (підлога — стіна).
 - ❖ Поняття дизайну та художнього конструювання. Створення художнього образу в техніках паперопластики, оригамі.
 - ❖ Ознайомлення зі шрифтом. Уведення слів та чисел у декоративно-орнаментальну композицію.
- Орієнтовні тематичні завдання (на вибір):** «Світ народної іграшки», «Килим-самоліт», «Лампа Аладдіна», «Казкова квітка Петриківки», «Вазонова композиція», «Чарівний палац», «Будинок для казкового персонажа» (пекаря, музиканта тощо), «У селянській хаті», «Годник казкового героя», «Веселий ліхтарик», «Незвичайний транспорт», «Святова листівка», «Новорічне панно» (групова чи колективна форма роботи) тощо.

- Учень/учениця:**
- ❖ *спостерігає, милується та визначає (мовленнєвими й образотворчими засобами):*
 - особливості художньо-образної мови творів народних майстрів (глиняної іграшки, петриківського розпису);
 - ❖ *аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):*
 - народні твори декоративно-прикладного мистецтва;
 - художні зразки будівельного мистецтва (архітектури);
 - ❖ *має елементарне уявлення про:*
 - технічні прийоми, основні елементи та композиційні особливості петриківського розпису;
 - значення форми й декору в творах декоративно-прикладного мистецтва;
 - залежність форми будівлі від призначення;
 - інтер'єр як внутрішній вигляд споруди;
 - способи й прийоми конструювання з паперу;
 - прийоми написання слів (чисел) пензлем (пальчиком, пальцем);
 - ❖ *знає:*
 - різницю між конструктивним та пластичним способом ліплення;
 - 1–2 прізвиська відомих майстрів декоративно-прикладного мистецтва (1–2 їхні твори);
 - ❖ *уміє (на елементарному рівні):*
 - створювати виразну, цілісну декоративну форму (на площині та в об'ємі);
 - створювати декоративну композицію, використовуючи елементи петриківського розпису;
 - враховувати межі зламу поверхонь при зображенні інтер'єру;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, фломастери, ручки, маркери, папір білий, кольоровий, картон, тканина, глина, пластилін, солоне тісто тощо. Аплікація, колаж, ліплення, конструювання, оригамі, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • створювати декоративно-орнаментальну композицію з уведенням слів і чисел; ❖ <i>дотримується правил:</i> • техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами; ❖ <i>прагне:</i> • прикрашати середовище власними художніми виробами.

Узагальнення — 1 година

Тема 3. Образи природи, тварин, людей у мистецтві (9 годин)

<ul style="list-style-type: none"> ❖ Фантастичні та реалістичні образи в мистецтві. Ознайомлення з графічною технікою штампування. Виготовлення кліше (картон, гумка, морква, картопля). Уведення поняття «естамп». ❖ Відтворення явищ природи, глибини простору в пейзажному жанрі. Засоби створення художнього образу в пейзажі. Свідомий вибір формату, положення аркуша, межі зламу простору (вище, нижче на аркуші). ❖ Пропедевтичні відомості про ілюзорне зближення паралельних горизонтальних ліній, що йдуть у глибину (річка, доріжка тощо). Передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору та тону. ❖ Актуалізація знань про колір як засіб вираження настрою у пейзажі. Усвідомлення залежності колірної гами від освітлення. ❖ Казкові звірі та істоти у творах образотворчого мистецтва. Трансформація форми як засіб створення фантастичного образу. ❖ Виразальні засоби під час створення образів фантастичних істот за мотивами творів народних художників. ❖ Образи тварин у творах художників-анімалістів. Закріплення понять «пропорції», «динаміка», «статика». Зображення фігури тварини (на площині чи в об'ємі) у статичному або динамічному станах. ❖ Образи людей у портретному жанрі. Засоби створення виразного казкового портретного образу. ❖ Засвоєння знань про будову людського обличчя, пропорції фігури. Зображення людини в статичному та динамічному станах. 	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ <i>спостерігає, милується та виражає (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):</i> • емоційне ставлення до краси навколишнього світу та природи, відображеної в пейзажних творах; • захоплення від сприймання природних об'єктів (різноманітність і виразність форми, кольору); ❖ <i>використовує у спілкуванні:</i> • мистецтвознавчі терміни й поняття (колірна гама, колорит, плани (передній, дальній)); ❖ <i>аналізує й інтерпретує (на елементарному рівні та за підтримки вчителя):</i> • твори пейзажного живопису (головним чином стан і настрої природи, палітру кольорів, роль кольору в передачі настрою); • тематичний зміст пейзажних творів, портретів та анімалістичних картин; ❖ <i>має уявлення про:</i> • передавання плановості відкритого простору за допомогою кольору, тону, деталізації; • ілюзорне зближення паралельних ліній, спрямованих у глибину відкритого простору; • залежність колірної гами від освітлення; • особливості та основні пропорції форми голови (обличчя) людини і засоби створення виразного портретного образу; ❖ <i>знає:</i> • основні види образотворчого мистецтва та поділ живописних творів за жанрами (пейзаж, натюрморт, портрет тощо); • основні пропорції фігури людини; • відмінності у технічних прийомах роботи гуашевими й акварельними фарбами; • 1–2 прізвища відомих українських та зарубіжних художників-пейзажистів, анімалістів, портретистів (1–2 їхні твори);
---	---

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Невідома планета», «Караван у пустелі», «Подорож на Північ», «Морські фантазії», «Свято весняної природи», «Космічні прибульці», «Чудо-Юдо», «Фантастична істота», «Пташка щастя», «Тварини — символи року», «Мій чотирилапий друг», «Портрет козака» (Котигорошка, Кирила Кожум'яки тощо), «Жіночий казковий персонаж» (Снігова королева, Білосніжка тощо), «Веселі старти» (групова чи колективна форма роботи) тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, туш, воскові крейди, олівці, фломастери, папір білий, кольоровий, тонований, картон, пластилін, глина, солоне тісто тощо. Графографія, плямографія, штампування, аплікація (з можливим доопрацюванням графічними матеріалами, витинанням), колаж, ліплення, графічні, живописні та змішані техніки</p>	<p>❖ <i>уміє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • передавати стан природи за допомогою графічних і живописних засобів виразності; • відтворювати характерні особливості будови і пластичну виразність (витонченість, масивність тощо) фігури людини і тварин; • створювати зображення тварин та людей у русі; • використовувати прийоми трансформації паперу з метою створення виразного художнього образу; • раціонально, вправно і безпечно працювати з ножицями та іншим необхідним приладдям; <p>❖ <i>дотримується правил:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • техніки безпеки при роботі з різними художніми матеріалами та інструментами

Тема 4. Образ рідного краю в мистецтві (8 годин)

- ❖ Узагальнення знань про мову образотворчого мистецтва, його види і жанри. Ознайомлення з художніми традиціями рідного краю.
- ❖ Особливості природного середовища рідного міста (села). Розвиток спостережливості, зорової пам'яті, вміння сприймати красу природи рідного краю та відтворювати її на площині.
- ❖ Особливості архітектури рідного міста (села). Важливість збереження пам'яток архітектури. Значення вибору формату для створення виразної врівноваженої композиції.
- ❖ Зв'язок архітектури з природним середовищем. Уявлення про ландшафтну архітектуру. Вибір колірної гами, художньої техніки та манери зображення, визначення композиційного центру під час створення пейзажу.
- ❖ Розширення уявлень про роботу художника-дизайнера. Ознайомлення з поняттям малих архітектурних форм (ліхтарі, альтанки, фонтани, лави тощо).
- ❖ Різноманітність форм металевих виробів. Поняття про ковальське та ливарне мистецтво. Розвиток навичок створення ажурних витинанок.
- ❖ Поняття про оформлення вітрин як один із різновидів прикладного мистецтва.

Учень/учениця:

- ❖ *спостерігає, милується та виражає (мімікою, мовленнєвими й образотворчими засобами):*
 - емоційне ставлення до краси рідного міста, села;
- ❖ *розуміє та розкриває (за допомогою вчителя):*
 - значення образотворчого мистецтва в житті людей;
 - важливість збереження пам'яток архітектури, історії, культури;
 - характер художніх образів мистецьких творів; інтерпретує їх (мовленнєвими й образотворчими засобами);
 - значення колірної гами, композиційних засобів і прийомів у передачі задуму автора;
- ❖ *має уявлення про:*
 - види і жанри образотворчого мистецтва, його взаємозв'язок з іншими видами мистецтва;
 - основні виражальні засоби образотворчого мистецтва, специфічні інструменти, матеріали, художні техніки;
 - художні традиції рідного краю;
 - художнє конструювання та роботу художників-дизайнерів;

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
<p>Прийоми групування різних за розміром та кольором предметів.</p> <p>❖ Створення святкового настрою за допомогою кольору та декору в багатоплановій тематичній композиції.</p> <p>Орієнтовні тематичні завдання (на вибір): «Український рушничок», «Мій рідний край», «Неначе писанка село», «Пам'ятки архітектури», «Старовинна споруда», «Парки, сквери, бульвари», «Садки цвітуть», «Чарівні ліхтарі», «Веселий фонтан», «Металева мереживо міста (села)», «Вітрини магазинів», «Вулиця рідного села», «Святкове місто» (групова та колективна форми роботи), «Україна — моя Батьківщина» тощо.</p> <p>Матеріали та техніка виконання (на вибір): гуаш, акварель, пастель, туш, воскові крейди, вугілля, фломастери, маркери, ручки, папір білий, кольоровий або тонований, картон та інші різнофактурні матеріали тощо. Аплікація, колаж, витинання, конструювання, паперопластика, графічні, живописні та змішані техніки.</p>	<p>❖ <i>уміє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерпретувати зміст творів образотворчого мистецтва, висловлювати естетичне ставлення до них; • застосовувати найпростіші поняття і терміни у процесі аналізу, інтерпретації та оцінювання художніх творів; • втілювати власні почуття та думки у своїй практичній художній діяльності; • бачити (<i>при спрямуванні вчителя</i>) недоліки у своїй роботі; виправляти їх за допомогою вчителя; <p>❖ <i>дотримується:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • правил культури роботи, гігієни та техніки безпеки під час виконання завдань на уроці й у самостійній художньо-творчій роботі; <p>❖ <i>володіє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • навичками раціональної організації робочого місця; • елементарними навичками роботи в колективі.

Узагальнення — 2 години

Орієнтовний перелік творів образотворчого мистецтва, рекомендованих для сприймання учнями

Графіка

Шевченко Т. («Хата батьків у с. Кирилівка», цикл «Живописна Україна»); **Бейхун С.** («Кінь»); **Боччоні У.** («Лебеді»); **Брак Ж.** («Голуби в польоті»); **Нольде Е.** («Портрет голови рибалки»); **Сеан Л.** («Фігура з півнем»); **Спакал Л.** («Циркові фургони»); **Спаццан Л.** («Кінь, що скаче»); **Пікассо П.** («Ваза з квітами», «Студія скульптора»); **Білібін І.** (ілюстрації до «Казки про царя Султана»); **Нарбут Г.** (ілюстрації до «Української абетки» та ін.); **Жук М.** («Хризантеми»); **Кульчицька О.** («Верби взимку», «Яблуньки», «Буря над Адріатичним морем», «Місяць на воді»; «Гуцульська забава», «Вівці», «Водяні лілії»); **Адамович С.** (ілюстрації до твору М. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки», цикли «У Седневі», «Дерева»); **Базилевич А.** («Еней»); **Ватагін В.** («Рись»); **Гніздовський Я.** («Бук», «Кіт», «Фламініго», «Папороть»); **Караффа-Корбут С.** (ілюстрації до творів С. Васильченка «Чарівна книжка», Л. Українки «Лісова пісня», Т. Шевченка «Кобзар»); **Дерегус М.** («Вітер»); **Касіян В.** («Дерева»); **Ковальчук В.** (ілюстрації до дитячих книжок); **Конончук С.** («Дерево кричить»); **Лебедєв В.** («Жирафа»); **Левіцький Л.** («Замріяна»); **Хейлік О.** («Золоті ворота», «Андріївська вулиця») та ін.

Живопис

Наскельний живопис в печерах Іспанії та Франції («Бізони», «Бики» й ін.); **Ван Гог** («Море в Сен-Марі», «Оливовий гай», «Соняхи», «Кипариси на тлі зоряного неба»); **Дега Е.** («Танцівниці», «Балерина»); **Леже Ф.** («Будівельники»); **Малевич К.** («Жниця»); **Марк Ф.** («Руді козулі»; «Синій кінь»); **Моне К.** («Враження. Схід сонця»); **Пікассо П.** («Хлопчик із собакою», «Дівчинка на кулі»); **Сезан П.** («Натюрморт», «П'єро і Арлекін»); **Синьок П.** («Порт з вітрильником», «Сосна в Сен-Тропе»); **Айвазовський І.** («Ранок», «Буря», «Крижані гори»); **Шишкін І.** («Серед долини рівної», «На Півночі дикій», «Корабельний гай»); **Васнецов В.** («Іван Царевич на сірому вовку», «Килим-самоліт», «Богатирі», «Три царівни підземного царства»); **Левітан І.** («Золота осінь», «Весна. Велика вода», «Березовий гай»); **Костанді К.** («Бузок»); **Дейнека О.** («На півдні», «Лижники»); **Машков І.** («Овочі і фрукти», «Гарбуз»); **Екстер О.** («Саломея»); **Реріх М.** («Заморські гості», «Гімалаї»); **Левіцький М.** («Бики при заході сонця»); **Мурашко О.** («Дівчина в червоному капелюсі»); **Татлін В.** («Портрет художника»); **Труш І.** («Сосна над морем»); **Бойчук Т.** («Біля яблуні»); **Курилас О.** («На Гуцульщині»); **Ковжун П.** («Натюрморт»); **Кульчицька О.** («Дуб», «В обіймах снігу», «Верби після дощу», «Автопортрет», «Гуцулка Параня», «Соняшники», «Маки», «Гуцульське весілля», «У свято»); **Ерделі А.** («Молодиця», «Мукачевський замок»); **Козак Е.** («Ярмарок»); **А. Рілов** («У голубому просторі»); **Приймаченко М.** (серії робіт «Дивні звірі» та «Квіти»); **Яблонська Т.** («Ранок», «Зимовий день в Седневі», «Молода матір»); **Патик В.** («Коровай»); **Смольський Г.** («Мій Космач»); **Шишко С.** («Соняшники», «Проліски»); **Шовкуненко О.** («Повінь. Конча-Заспа»); **Бокшай Й.** («Квітучі яблуні»); **Марчук І.** («До сонця осінь нахилилась»); **Андрущенко М.** («Святий Миколай»); **Гординський С.** («Музики»); **Демцю М.** («Човни»); **Добровольський Д.** («Морозний ранок», «Печерська Лавра. Зимовий ранок»); **Кравченко О.** («Осінь»); **Кузнецов П.** («Верблюди. Міраж»); **Кулішенко Ю.** («Весна», «Квітучий сад», «Маки в Карпатах») та ін.

Скульптура

Єгипетська статуя писця Каї; Тутмос («Нефертіті»); Брак Ж. («Журавлеподібна птаха»); Ватагін В. (скульптурні зображення тварин); Дзіндра М. («Музиканти»), Єфімов І. («Кішка»); Манцу Дж. («Дівчина, що стоїть»); Крук Г. «Бандурист»; Нестеренко І. «Юрій Змієборець» (рельєф); Липовка І. («Олімпійський вогонь»); Пінчук О. («Переможець») та ін.

Декоративно-прикладне мистецтво

Давньогрецький вазопис; українські регіональні писанки, килими, рушники, вишивки, народний одяг та іграшка, приклади петриківського розпису; народна картина «Козак Мамай»; Бахматюк О. (керамічні вироби); Шкрібляк Ю. (художнє дерево); Кульчицька О. (замальовки народного одягу та його елементів, килими, проекти вибійки й декоративних шпалер); Білокур К. («Квіти за тином», «Сніданок», «Богданівські яблука»); Білас М. («Лебеді материнства», «Чотири пори року» — ткацтво); Білоус Х. (витинанки); Муха М. («Павич»); Панко Ф. («Павичі»); Пата Т. («Птах на калині», «Птахи у квітах»); Приймаченко М. («Пава на хмелю», «Соняшник життя», «Зелений слон»); Сколоздра І. («Чумацький шлях», «Веснянки», «Гуцульське мистецтво», «Український гопак» — розпис на склі); Собачко-Шостак Г. (народний розпис); Хома П. («Півник», «Горлиця», «Мамині квіти») та ін.

Архітектура

Єгипетські піраміди в Гізі; давньоримський Колізей; реконструкція Золотих воріт у Києві; замки, собори й палаци України та за кордоном; вежі Луцького й Острозького замків; дзвіниці соборів України; музеї народної архітектури і побуту; народне житло в різних історико-етнографічних районах України; «Ластівчине гніздо» у Гаспрі (Крим); Будинок з химерами в Києві; Брейгель С. («Вавилонська вежа»), Беклемішева І. («Кам'янець-Подільська фортеця»), Вламінк М. («Архітектурний пейзаж»); Дровняк Н. («Місто Криниця», «Автопортрет на фоні церкви»); Кульчицька О. («Дерев'яні церкви», «Перемишль зі сторони Засяння»); Світославський С. («Вітряк»); Левченко П. («Вітрячок», «Українське село»); Сельський Р. («Селище Рибаче») та ін.

Інтернет-ресурси на допомогу вчителю

- ❖ <http://www.oko.kiev.ua> — архітектура і краєзнавство України;
- ❖ <http://www.spadshina.com.ua> — українська спадщина;
- ❖ <http://prostir.museum/> — музейний простір України;
- ❖ <http://namu.kiev.ua/> — Національний художній музей України;
- ❖ <http://honchar.org.ua/pro-muzeu/> — Український центр народної культури «Музей Івана Гончара»;
- ❖ <http://www.mundm.kiev.ua/> — Національний музей українського народного декоративно-го мистецтва;
- ❖ <http://www.derev.org.ua/index.html> — дерев'яні храми України;
- ❖ <http://hutsul.museum/> — Національний центр народного мистецтва Гуцульщини і Покуття;
- ❖ <http://www.artofukraine.com> — сучасне мистецтво українських художників;
- ❖ http://www.louvre.fr/llv/commun/home_flash.jsp — Лувр (Париж, Франція);
- ❖ <http://www.metmuseum.org> — Метрополітен (Нью-Йорк, США);
- ❖ <http://www.hermitagemuseum.org/> — Ермітаж (Санкт-Петербург, Росія);
- ❖ <http://www.khm.at/> — Музей історії мистецтва (Відень);
- ❖ <http://smallbay.ru/default.html> — Віртуальний музей живопису;
- ❖ <http://staratel.com/> — напрями живопису;
- ❖ <http://www.abc-people.com/typework/paint/index.htm> — мистецтво живопису, художники;
- ❖ <http://artclassic.edu.ru/catalog.asp> — колекція «Світова художня культура»;
- ❖ <http://www.artclass.lviv.ua> — журнал «Артклас», статті про мистецтво;
- ❖ <http://artdic.ru/index.htm> — словник образотворчого мистецтва; художники;
- ❖ <http://www.brainart.ru/vocabulary/19/stil.php> — словник з мистецтва й архітектури.

Програму підготували:

Р. Т. Шмагало, керівник творчого колективу, декан факультету історії та теорії мистецтв Львівської національної академії мистецтв, доктор мистецтвознавства, професор;

Ж. С. Марчук, учитель образотворчого мистецтва гімназії №290 м. Києва, учитель-методист, заслужений вчитель України;

І. Б. Вачкова, учитель образотворчого мистецтва Сокольницького загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів Пустомитівського району Львівської області, учитель-методист;

О. В. Чорний, учитель образотворчого мистецтва, художньої культури, заступник директора з виховної роботи Тульчинського загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів №2 Вінницької області, учитель-методист;

М. В. Гнатюк, доцент кафедри мистецьких дисциплін педагогічного інституту Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, кандидат мистецтвознавства